



УДК 332.14:551.5:504.4

THE ROLE OF NATURAL RESERVES FUND OF UKRAINE AS A COMPONENT OF SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT
РОЛЬ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВОЇ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Serbov M./ Сербов М.Г.*Doctor of Economics, Associate Professor/ д.е.н., доцент*ORCID: , <https://orcid.org/0000-0002-0220-6745>**Kovtun I./ Ковтун І.В.***Undergraduate**Odessa State Environmental University, Odessa, Str. Lvivska, 15**Одеський державний екологічний університет, Одеса, Львівська, 15, 65016*

Анотація. Проведена оцінка ролі об'єктів природно-заповідного фонду України в збалансованому та безпечному функціонуванні регіону умовах сталого розвитку. Проведений аналіз та визначені основні орієнтири стратегічного розвитку природно-заповідного фонду країни з урахуванням актуалізації громадської активності, забезпечення продуктивного та збалансованого використання ресурсної бази територій. Розглянуті основні господарські та негосподарські функції, які виконують різноманітні ділянки природного фонду з урахуванням їх цільового призначення. Визначені основні концептуальні еколого-економічні підходи в організації рекреаційно-туристичної діяльності на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду в умовах сталого розвитку.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, сталий розвиток, регіональні економіко-екологічні системи

Вступ.

Проблемі питання збереження природної різноманітності приділяється у світі дедалі більше уваги. Уявлення про природне, насамперед, біологічне розмаїття як унікальну властивість живої природи та її роль збереженні життя Землі стало невід'ємною частиною сучасних поглядів на взаємовідносини природи та суспільства. На саміті ООН у Ріо де Жанейро [1] поняття біорізноманіття було визначено як варіабельність живих організмів з усіх джерел, що включають, серед інших, наземні і водні екосистеми та екологічні комплекси, частиною яких вони, що включає в себе різноманітність у межах виду, різноманітність видів та різноманітність екосистем. Це визначення стало офіційним визначенням, оскільки увійшло до конвенції ООН з питань біорізноманіття, яка прийнята всіма країнами світу, за винятком Андорри, Брунею, Ватикану, Іраку, Сомалі та США [2]. Зазначається також, що збереження біорізноманіття найбільше ефективно на територіях мають статус особливо природних резерватів, що охороняються.

Збереження природного розмаїття має найвищий рівень пріоритетності, оскільки вимагає принципової зміни всієї світової системи управління ресурсами та ставлення суспільства до довкілля. В даний час традиційна модель економічного зростання розвитку розвинених країн багато в чому себе вичерпала, і не може бути запропонована для інших країн як зразок. Єдина можливість вирішення глобальних проблем сьогодення – це сталий розвиток системи, у межах якої знаходиться територія. Стійкий розвиток (sustainable



development) - концепція, згідно з якою світовий економічний розвиток має задовольняти потреби поколінь, що живуть, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. В економічному сенсі йдеться про те, що людство має жити на відсотки від природного капіталу, не зменшуючи його [3].

Верховна Рада України ратифікувала Рамкову Конвенцію ООН про охорону біологічного різноманіття 1992 р. ще 29 листопада 1994 року, також нині Україна є стороною більше 50 міжнародних угод, тією чи іншою мірою спрямованих на збереження та охорону ландшафтного та біологічного різноманіття. Географічне положення України, її фізико-географічні та кліматичні умови сприяли формуванню багатого рослинного і тваринного світу. На сьогодні близько 7 % площі країни включено до складу територій природно-заповідного фонду. В Україні також подовжується адаптація законодавства до законодавства Європейського Союзу і як частина цього розпочато формування Смарагдової мережі (Emerald Network). Охорона біологічного різноманіття є важливою частиною багатьох документів загальнодержавного рівня, у тому числі Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [4], Цілей сталого розвитку [5], Закону України про ПЗФ [6] та інших програмних документів.

Вибираючи варіанти переходу до сталого регіонального розвитку, різні проекти та напрями екологізації економіки, господарського комплексу необхідно вибрати критерії, вимірники вибору кращого варіанта проекту розвитку чи напрями природокористування.

Ціль та завдання дослідження.

Ціль дослідження – оцінка ролі об'єктів природно-заповідного фонду України як складової збалансованого та безпечного розвитку регіону в умовах сталого розвитку.

Для досягнення визначеної цілі були проведені:

1. Дослідження основних інноваційних засад управління територіями природно-заповідного фонду в контексті сталого розвитку.
2. Аналіз та визначення основних орієнтирів стратегічного розвитку природно-заповідного фонду України: актуалізація громадської активності, забезпечення продуктивного та збалансованого використання природних та економічних ресурсів територій.
3. Визначення концептуальних еколого-економічних підходів в організації рекреаційно-туристичної діяльності на територіях природно-заповідного фонду в умовах сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

За останні роки суттєво розширився спектр, та значно активізувалися різноманітні наукові дослідження у питаннях збалансованого розвитку прісноводних систем, пов'язані з вирішенням завдань оптимізації природокористування та оздоровлення навколишнього середовища. Значний внесок у дослідження визначеної у роботі проблеми зробили багато відомих вітчизняних та зарубіжних вчених [2,7-10].



Аналіз змісту опублікованих матеріалів, які присвячені оцінці ролі об'єктів природно-заповідного фонду як складової сталого регіонального розвитку, а також аспектів організації рекреаційно-туристичної діяльності, залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, майже відсутні теоретичні розробки та прикладні дослідження, у яких розглядаються питання про особливості організаційно-економічного забезпечення механізму функціонування об'єктів природно-заповідного фонду як територіальних утворень, спроможних задовольняти рекреаційно-туристичний попит населення на «місцевому – регіональному – державному» рівнях.

В [11] зазначається, що «на сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку». Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку окремих населених пунктів, територій (регіонів), країн.

Одним із найважливіших факторів, що надають позитивний вплив на екологічно безпечний та збалансований розвиток регіональних економіко-екологічних систем, є ефективна природоохоронна діяльність. Причому природоохоронна діяльність у межах досліджуваних територій має розвиватися з урахуванням реалізації комплексних природоохоронних програм, які передбачають охорону від негативного впливу із боку виробничих і господарських об'єктів усіх природних сфер [12].

Як показують результати численних досліджень [7, 13-16], ефективність реалізації даних комплексних природоохоронних програм залежить не тільки від включення безпосередньо до технологічних процесів відповідних сучасних ресурсозберігаючих технологій, обладнання та рециркуляційних систем, розвитку фінансово-кредитної системи, створення сприятливого інвестиційного клімату та економічно обґрунтованої податкової політики, а також від розвитку на території природних комплексів, що забезпечують збереження природних ресурсів та біологічної різноманітності регіону.

Результати досліджень [17] показують, що важливими умовами удосконалення організаційно-управлінських механізмів заповідної справи в Україні є «оптимізація мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, причому пріоритетний розвиток повинні мати групи об'єктів високої категорії заповідності, в першу чергу, багатофункціональних (національних природних парків, біосферних і природних заповідників).

За даними [18] «Шлях інноваційного розвитку еколого-економічної системи, базуючись на принципах адаптивності, динамічності, самоорганізації, саморегуляції та саморозвитку, має визначатися загальними тенденціями економічного зростання та враховувати її адміністративно-територіальні особливості, природно-ресурсний та виробничо-економічний потенціал».

В свою чергу дослідження [12] показують, що «Екологічні проблеми України реальніше можна вирішувати за допомоги міжнародних партнерів,



спрямовує зусилля національних рушійних сил на гармонізацію життєдіяльності міжнародної допомоги, залучення іноземних інвестицій, зокрема виробництва, запровадження ресурсощадливих технологій, розвиток регіональної системи управління промисловими відходами та створення екологічних фондів».

Автори [19-21] вважають, що «незважаючи на те, що обсяги поточних витрат і капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища зростають, інвестиції не забезпечення охорони навколишнього середовища в Україні перебуває на низькому рівні, обсяги природоохоронних інвестицій є недостатніми. Необхідно мобілізувати інвестиції у природоохоронну діяльність з усіх можливих джерел, збільшити державні інвестиції, активізувати альтернативне інвестування, стимулювати притік іноземних інвестицій у природоохоронну діяльність. Доцільно переглянути структуру видатків, а саме: збільшити частку капітальних видатків у загальному обсязі, поступово скорочуючи поточні».

Методи дослідження.

Для вирішення поставлених у роботі завдань були використані методи аналізу та синтезу, порівняльного зіставлення, логічного узагальнення та аналогій, у поєднанні з монографічними та графоаналітичними дослідженнями.

Результати досліджень.

У [22-24] наголошується, що на безпечний та збалансований розвиток територій визначальний вплив надають 10 основних факторів, до яких входить і фактор «наявності та розвитку природно-заповідних заходів». У цьому плані особлива роль відводиться природним територіям, що особливо охороняються – територіям природно-заповідного фонду України.

За даними Державного кадастру природно-заповідного фонду України [25] на початку 2021 року нараховувалося 8633 території та об'єкти природно-заповідного фонду загальною площею 4,1 млн. га, що становило 6,8% площі країни, а також Чорноморський морський заказник «Філофорне поле Зернова» площею 402,5 тис.га. У складі природно-заповідного фонду країни 5 біосферних заповідників, 19 природних заповідників, 53 національних природних парків, 85 регіональних ландшафтних парків, 3398 заказників, 3580 пам'яток природи, 802 заповідних урочища, 28 ботанічних садів, 13 зоологічних парків, 62 дендропарки та 588 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва [25].

В табл. 1 наведена структура та площі об'єктів природно-заповідного фонду України за окремими категоріями станом на січень 2021 року .

Необхідно підкреслити, що у табл. 1 представлені дані станом на початок 2021 року. За останні роки (2000-2020 рр.) відзначено інтенсивне зростання природно-заповідного фонду України як за загальною кількістю об'єктів, так і площею заповідних територій. Загальна кількість об'єктів природно-заповідного фонду країни за цей період збільшилася більш ніж на 21%, а площа територій країни, що особливо охороняються, – практично на 42%. Ці висновки базуються на таких кількісних показниках:

- 2000 рік – загальна кількість об'єктів природно-заповідного фонду



становить 6808, площа, яку вони займають – 2398,7 тисячі га або 4,0 % території країни;

- 2005 рік – відповідно, 7169 об'єктів загальною площею 3140,6 тисяч га або 4,7 % території України;

- 2012 рік – показники природно-заповідного фонду становили, 7740 об'єктів, 4177,0 тисяч га або близько 6,0 % території України.

Таблиця 1 - Структура та площі об'єктів природно-заповідного фонду України за окремими категоріями станом на 2021 рік [25]

Категорія об'єкту природно-заповідного фонду	Кількість		Площа	
	об'єктів	% від загальної кількості	тис.га	% від загальної площі
1	2	3	4	5
Заповідники:	24	0,30	685,7	15,3
природні	19	0,20	206,6	4,60
біосферні	5	0,10	479,1	10,7
Національні природні парки	53	0,61	1387,1	30,9
Регіональні ландшафтні парки	85	1,0	828,8	18,5
Заказники:	3398	39,4	1434,4	32,0
загальнодержавного значення	328	3,78	486,1	11,0
місцевого значення	3070	35,6	948,3	21,0
Пам'ятки природи:	3580	41,4	35,61	0,80
загальнодержавного значення	136	1,55	6,31	0,15
місцевого значення	3444	39,9	29,3	0,65
Ботанічні сади:	28	0,31	2,14	0,05
загальнодержавного значення	18	0,20	1,91	0,04
місцевого значення	10	0,11	0,23	0,01
Зоологічні парки:	13	0,20	0,45	0,015
загальнодержавного значення	7	0,10	0,11	0,005
місцевого значення	6	0,10	0,34	0,01
Дендрологічні парки:	69	0,80	1,82	0,04
загальнодержавного значення	20	0,23	1,50	0,03
місцевого значення	49	0,57	0,32	0,01
Парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва	588	6,76	13,42	0,28
загальнодержавного значення	90	1,04	5,78	0,13
місцевого значення	498	5,77	7,64	0,16
Заповідні урочища	802	9,24	95,6	2,12
Всього	8633	100	4485,0	100
В тому числі:				
загальнодержавного значення	1533	17,8	3498,8	78,0
місцевого значення	7099	82,2	986,2	22,0
Фактична площа ПЗФ ООС			4105,5	47,6
Чорноморський заказник загальнодержавного значення	1		402,5	



Показник «заповідності» в Україні становить близько 7%, що на сьогодні значно менше, ніж у більшості розвинених країн світу і не відповідає оптимальному рівню розвитку природних територій, що охороняються, рекомендованих ООН – не менше 10% [6]. Необхідно також зазначити, що темпи розвитку природно-заповідного фонду в країні відстають від задекларованих у програмних документах 15% заповідності території України [5,6]. Це пов'язано, в першу чергу, із рядом проблем у законодавчій, економічній, соціальній, технічній та інших сферах, які взаємодіють між собою.

Розроблення та прийняття нових нормативно-законодавчих актів, приведення у відповідність законодавчої і інституційної бази та спрощення процедури створення об'єктів природно-заповідного фонду безумовно буде позитивним зрушенням на загальнодержавному рівні та сприятиме кількісному розширенню об'єктів та територій природно-заповідного фонду України.

Однак не врахування економічної, соціальної чи іншої складової може привести до часткової втрати вже існуючих об'єктів природно-заповідного фонду. Переслідуючи ціль досягнути 15% заповідності території України та створюючи об'єкти природно-заповідного фонду, при цьому неналежно забезпечуючи їх функціонування фінансово, матеріально та не контролюючи відповідним чином використання елементів природно-заповідного фонду, не інформуючи населення про його цінність функціонування, та не залучаючи кваліфікованих фахівців до заповідної сфери може призвести до нецільового використання територій природно-заповідного фонду. Тому існуючі проблеми у заповідній справі країни необхідно вирішувати комплексно

Займаючи менше 6% площі Європи, Україна володіє приблизно 35% її біологічного розмаїття завдяки розташуванню її території на перехресті багатьох природних зон, шляхів міграції представників тваринного та рослинного світу. Біота України включає чимало рідкісних, реліктових та ендемічних видів. На жаль, зростаючий антропогенний тиск продовжує негативно впливати на стан популяцій рослин і тварин, все більша кількість видів потребує охорони та відновлення.

Наразі катастрофічна перехімізація сільського господарства для переважної більшості регіонів України призвела до накопичення у природних сферах шкідливих для здоров'я людей та тварин, а також рослин хімічних елементів та сполук (нітратів, нітритів, важких металів, пестицидів), які спричиняють розвиток ще одного негативного явища - втрати значної частини площ рекреаційних ресурсів. Проведені дослідження [26,27] показують, що, наприклад, на територіях півдня України та АР Крим до 30% всього курортно-рекреаційного фонду почали втрачати свої рекреаційні та оздоровчі функції.

Роль природно-заповідного фонду України у безпечному та збалансованому розвитку економіко-екологічних систем як окремих територій (регіонів), так і країни загалом багатовекторна. Залежно від статусу та виду цільового призначення, будь-яка ділянка природного фонду (земельного, водного тощо) виконує певний набір господарських та негосподарських функцій. Як правило, під господарськими розуміються функції, які безпосередньо пов'язані з виробничими відносинами та реалізації яких у ході



має прямий економічний ефект. Реалізація негосподарських функцій природних комплексів дає непрямий економічний ефект, оцінка якого безпосередньо в традиційних економічних показниках вкрай скрутна [23,28].

Об'єкти природно-заповідного фонду більшою чи меншою мірою є інтегральними ресурсами, що функціонують у кількох напрямках економічного розвитку. Можливість реалізації певних виробничо-господарських функцій залежить від типу території та її правового статусу. Ряд об'єктів природно-заповідного фонду України (наприклад, зоопарки, національні парки, ботанічні сади та ін.) одночасно виконують як господарські, так і негосподарські функції. Такі території, як природні заповідники, виконують переважно негосподарські функції.

До основних економічно значимих негосподарських функцій територій природно-заповідного фонду, які можуть відігравати істотну роль у збалансованому та сталому розвитку економіко-екологічних систем водних басейнів України, можна віднести [6,28]:

- природоохоронну (збереження генофонду);
- середозахисну (організацію моніторингу навколишнього середовища);
- науково-дослідну та інформаційну;
- культурно-просвітницьку та виховну;
- оздоровчу та рекреаційну.

У загальному вигляді економічним результатом реалізації природоохоронної функції можна вважати економію витрат на збереження одного умовного біологічного виду на території природно-заповідного фонду, що розглядається, порівняно з відповідною територією замикаючого району. Як замикаючий район слід розглядати територію, де природний комплекс вимагає найбільших витрат за збереження одного умовного виду [29].

Економічним результатом реалізації середозахисної функції є запобігання зниження диференціального доходу у ланках виробничих комплексів, що зазнають позитивного впливу природних територій, що охороняються. Зокрема, такий економічний ефект може бути досягнутий за рахунок інтенсивнішого розвитку туристично-рекреаційних комплексів, зниження зростання витрат у виробництві на суміжних територіях лісгосподарського освоєння або сільськогосподарських землях.

Економічним результатом реалізації науково-дослідної та інформаційної функції можна вважати отриманий економічний ефект від проведення фундаментальних та прикладних досліджень, а також від використання в галузях господарського комплексу регіону різних інформативних відомостей.

Необхідно також зазначити, що реалізація даної негосподарської функції об'єктів природно-заповідного фонду може стати потужним стимулом розвитку еколого-безпечного сільськогосподарського земле- та водокористування.

Найбільш неоднозначно стоїть питання економічної оцінки реалізації культурно-просвітницької та виховної функції. У цілому нині вважатимуться, що це економічна оцінка залежить від поліпшенні якісних і кількісних показників стану природних сфер внаслідок підвищення рівня екологічного світогляду населення, прищеплення дбайливого ставлення до елементів



оточуючої.

Рекреаційна діяльність на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду полягає в забезпеченні попиту населення в оздоровленні та відпочинку, туризмі, санаторно-курортному лікуванні, спортивному та любительському рибальстві та ін.

Економічний результат оздоровчої та рекреаційної функцій полягає у підвищенні ефективності трудової діяльності населення регіону, зниженні захворюваності, смертності, інших соціальних показників, що у результаті виявляється у підвищенні продуктивності праці та прирості валового внутрішнього продукту. Крім того, реалізація цієї функції пов'язана також і з отриманням прямих економічних вигод від оплати різних послуг у місцях відпочинку та оздоровлення.

Оцінюючи роль природно-заповідного фонду у безпечному та збалансованому розвитку регіональних економіко-екологічних систем України необхідно виділити його особливо значущу роль у розвитку так званого «зеленого» туризму, який у свою чергу може поділятися на екологічний та оздоровчий, сільський та агротуризм, але у більшості цих видів туризму безпосередньо пов'язані з відвідуванням природних територій, активними формами рекреації на природних ландшафтах без заподіяння шкоди довкіллю [24,30]. Необхідно підкреслити, що «зелений» (екологічний) туризм, в першу чергу, стимулює й задовольняє бажання спілкуватися із природою, а також відрізняється відносно слабким негативним впливом на природне середовище й тому його іноді називають «м'яким туризмом» [10]. Саме з цієї причини він може бути практично єдиним видом використання природних ресурсів у межах особливо охоронюваних природних територій.

До переліку основних напрямів ведення рекреаційно-туристичної діяльності у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду слід віднести:

- створення відповідних умов для організованого та ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів;
- забезпечення попиту рекреантів на комплекс загальнооздоровчих заходів, пов'язаних з культурно-пізнавальним відпочинком, екотуризмом, любительським та спортивним рибальством та ін.;
- встановлення обґрунтовано допустимих антропогенних навантажень на об'єкти природно-заповідного фонду окремих територій.

Сектор туристичних послуг у різних країнах світу грає своєрідну роль важеля, який має різноспрямований та різносторонній вплив на стан економічного розвитку територій та у багатьох випадках використовується як один із способів оздоровлення національної економіки. В багатьох країнах світу туризм грає провідну роль формуванні валового внутрішнього продукту, забезпечуючи не тільки значні надходження до бюджетів різних рівнів, але й створюючи додаткові робочі місця, забезпечуючи зайнятість населення, та активізацію зовнішньоекономічного балансу. Він безпосередньо впливає на такі галузі господарського комплексу, як транспорт і зв'язок, будівництво, сільське



господарство, виробництво товарів народного споживання. Значною мірою сприяє покращенню інвестиційного клімату, позитивного іміджу держави та підвищенню конкурентоспроможності національних туристичних продуктів. З цього погляду туризм можна як своєрідний каталізатор соціально-економічного розвитку регіону. За даними Всесвітньої туристичної організації, у туризмі на сьогодні задіяне близько 10% світового капіталу, з ним пов'язане кожне 16 робоче місце і до різних видів туристичних послуг належить практичних 11% споживчих витрат та до 5% податкових надходжень [30]. Вже сьогодні більш ніж у 40 країнах світу туризм став основним джерелом наповнення бюджету, а в 70 країнах – однією з трьох основних статей бюджету [11,13]. При цьому «зелений» туризм – галузь сучасного світового туризму, що найбільш інтенсивно розвивається.

Сьогодні за даними [31-34], туристична галузь в Україні посідає лише п'яте місце за своїм значенням у складових наповнення бюджету країни, і її питома вага в найближчі роки має значно зрости з урахуванням усіх об'єктивно існуючих передумов: вигідного геополітичного розташування в центрі Європи, сприятливого клімату, наявності значного рекреаційно-оздоровчого потенціалу, розвиненої мережі природно-заповідних територій із багатою флорою та фауною.

Висновки.

Дослідженнями встановлено, що темпи розвитку природно-заповідного фонду в країні суттєво відстають від задекларованих у програмних документах України. Це пов'язано із рядом проблем у законодавчій, економічній, технічній та інших сферах, які взаємодіють між собою.

Роль природно-заповідного фонду України у безпечному та збалансованому розвитку економіко-екологічних систем в умовах сталого розвитку як окремих територій (регіонів), так і країни загалом багатовекторна. Будь-яка ділянка природного фонду, залежно від його статусу, виконує певний набір господарських та негосподарських функцій. Враховуючи, що об'єкти природно-заповідного фонду більшою чи меншою мірою є інтегральними ресурсами, можливість реалізації певних виробничо-господарських функцій залежить від типу території та її правового статусу.

Особлива роль в безпечному та збалансованому розвитку об'єктів та територій природно-заповідного фонду України належить рекреаційно-туристичної діяльності, яка у подальшому може стати базою сталого розвитку природно-територіального комплексу регіону та одним з основних джерел наповнення регіональних бюджетів. Подальший розвиток об'єктів та територій природно-заповідного фонду України повинен сприяти соціально-економічному розвитку природно-територіальних комплексів регіонів через розвиток організованих та екологічно безпечних форм рекреації і туризму, екологічної освіти.

Література:

1. Конференція ООН з питань навколишнього середовища та розвитку (14 червня 1992р., Ріо-де-Жанейро, Бразилія). URL: <https://www.ecoleague.net/>



forumy-konferentsii-kruhli-stoly-seminary/ekolohichniy-kalendar/cherven/item/354-pryiniattia-deklaratsii-rio-de-zhaneiro

2. Хвесик М.А. Економіка природокористування: вектори розвитку: монографія/ – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2019. 398 с.

3. Сокур М.І., Шмандій В.М., Бабець Є.К. та ін. Екологічна безпека та економіка : монографія/ – Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2020. 240 с.

4. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Постанова ВР України № 2697-УІІ 28.02.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

5. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». 30.09.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

6. Закон України «Про природно-заповідний фонд України». Постанова ВР України № 2457-ХІІ 16.06.1992р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12/ed20170903#Text>

7. Методологія і практика оцінювання території України для заповідання: монографія/ за ред. акад. НАН України Л.Г. Руденка. К.: Наукова Думка, 2020. 528 с.

8. Turner Monica G., Gardner Robert H. Landscape Ecology in Theory and Practice. 2nd ed. Springer, 2015. 482 p.

9. Директива Європейського Союзу 92/43. ЄЕС про збереження природних оселищ та видів природної фауни та флори (1992). Оселищна концепція біорізноманіття: базові документи ЄС. Львів: ЗУКЦ, 2012. С. 27-95

10. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія/ за ред. В. Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.

11. Європейський підхід до розвитку природно-заповідного фонду на прикладі Люблінського воєводства Польщі. URL: <https://dn.gov.ua/news/yevropejskyj-pidhid-do-rozvytku-pryrodno-zapovidnogo-fondu-na-prykladi-lyublinskogo-voyevodstva-polshhi>

12. Сербов М.Г. Формування соціо-еколого-економічної системи прісноводних ресурсів: регіональні особливості та завдання управління: монографія. Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2021. 356 с.

13. Биркович В.І. Сільський зелений туризм - пріоритет розвитку туристичної галузі України. К.: Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. 2018. № 1(6). С. 138-143

14. Робота вищих органів влади у питаннях заповідної справи // Екологія. Право. Людина. Львів: 2015. № 25-26 (65-66). С. 7-29 URL: http://epl.org.ua/lyudyna/zhurnal_ekologiya_pravo_lyudyna/

15. Експрес-оцінка стану територій природно-заповідного фонду України та визначення пріоритетів щодо управління ними/ Б.Г. Проць, І.Б. Іваненко, Т.С. Ямелинець, Е. Станчу Львів: Гриф Фонд, 2010. 92 с

16. Ковалев В.Г., Сербов Н.Г., Рекиш А.А. Производственно-хозяйственная и природоохранная деятельность в водных бассейнах Украины: монография. Одесса: «Полиграф», 2011. 108 с.

17. Чопко Х. Створення територій та об'єктів природно-заповідного



фонду, як шлях до збереження національного багатства України. Ecobusiness. Екологія підприємства. URL: <http://ecolog-ua.com/news/stvorenniya-teritoriyta-objektiy-prirodo-zapovidnogo-fondu-yakshlyah-dozberezhennya>

18. Горошкова Л. А., Хлобистов Є. В., Трофимчук В. О. Взаємозв'язок економічного зростання та асиміляційного потенціалу довкілля у забезпеченні сталого розвитку національного господарства. Управління проектами та розвиток виробництва. 2019. №1(69). С. 24–37.

19. Сербов Н. Г. Влияние экономико-экологической ситуации на производственную и хозяйственную деятельность в водных бассейнах Украины. Одесса: издатель Букаев В.В., 2015. 302 с.

20. Environmental protection spending continues to increase. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210707-1>

21. Голтвенко О.В. Концептуальні основи інноваційного розвитку функціонування соціо-еколого-економічних систем. Менеджер. 2017. № 1 (74). С.104–113.

22. Басюк Д. І. Основи туризмології. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2005. 204 с.

23. Сербов Н. Г. Развитие зеленой экономики в водных бассейнах как объектах природопользования. Зеленая экономика, зеленые технологии, зеленые инвестиции: материалы международной научно-практической конференции/ ИПРЭЭО НАН Украины. Одесса, 2011. С. 236–238.

24. Serbov M. The introduction of «green technologies» as an methodological basis for sustainable and balanced development of economic-ecological systems of the region (on the example of water basins of Ukraine). European Applied Sciences. Section: Economics and management. 2014. № 7. P. 103–107.

25. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів. URL: <https://mepr.gov.ua/news/33072.html>

26. Варталян Г. В. Сутність та складові механізму використання туристичного потенціалу поліфункціональних еколого-економічних територій: монографія. Одеса: ТЕС, 2015. 120 с.

27. Экология Крыма. Справочное пособие / под ред. Н. Багрова, В. Бокова. Симферополь: Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 2013. 360 с.

28. Чугунова Т. Н., Руденко М. И. Эффективность использования территорий природно-заповедного фонда на примере Крымского природного заповедника. Культура народов Причерноморья. 2007. № 121. С. 125–129.

29. Методические рекомендации «Развитие национальных парков и охраняемых природных территорий в туристских целях». Программа ООН по окружающей среде. Мадрид, 1988. 42 с.

30. Вишневская Ю. В. К вопросу про административно-правовые меры по обеспечению туристической деятельности в сфере сельского зеленого туризма в Украине. Вестник Академии труда и социальных отношений Федерации профсоюзов Украины. 2011. № 1. С. 27–31.

31. Гаврилишин І. П. Туризм України: проблеми і перспективи. Київ: Дніпро, 2004. 205 с.



32. Маклашина Л. Р. Роль инноваций в развитии туризма. Креативная экономика. 2011. №12(60). С. 130–136.

33. Інформація щодо фінансово-економічних показників сфери туризму та курортів 2017-2020. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6998024a-0327-4dd6-95ba-50188f934610>

34. Шмагина В. В., Харичков С. К. Рекреация и туризм в системе современных приоритетов социально-экономического развития: монография. Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2000. 70 с.

***Abstract.** The role of the objects of the nature reserve fund of Ukraine in the balanced and safe functioning of the region in the conditions of sustainable development has been assessed. The analysis is carried out and the basic landmarks of strategic development of the nature reserve fund of the country are defined taking into account actualization of public activity, maintenance of productive and balanced use of resource base of territories.*

In recent years, the range has significantly expanded, and various scientific studies on the sustainable development of freshwater systems related to solving the problems of optimizing the use of nature and improving the environment have significantly intensified. The analysis of the content of published materials, which are devoted to the assessment of the role of nature reserves as a component of sustainable regional development, as well as aspects of the organization of recreational and tourist activities, remain insufficiently studied.

The main economic and non-economic functions performed by various parts of the natural fund taking into account their purpose are considered. The main conceptual ecological and economic approaches in the organization of recreational and tourist activities in the territories and objects of the nature reserve fund in the conditions of sustainable development are determined.

The main economically significant non-economic functions of the territories of the nature reserve fund, which can play a significant role in the balanced and sustainable development of economic and ecological systems of water basins of Ukraine, are studied.

***Key words:** nature reserve fund, sustainable development, regional economic and ecological systems*